

אויב או סוחר?

תוצאות הבחירות באיראן, המהומות במצרים הבלתי יציבה, המדינה הסורית המשוסעת. אי היציבות האזורית אינה בוררת בין שכנות קרובות או רחוקות, אויבות לשעבר או בהווה. מצב שהיה נכון אך לפני חמש שנים ופחות משתנה או צפוי להשתנות. אולם דבר אחד נותר בסיסי והוא הצורך האנושי בתנועה של טובין, שירותים ובני אדם. צורך זה מוגבל, כמקובל, במחסומים פוליטיים-משטריים, הכרחיים יותר או פחות, בדמות גבולות והגבלות על סחר עם אויב.

הדברים התגלגלו לידי כך שבפרשת נחום מנבר (ע"פ 6411/98) לא הייתה תעודה כזו ביחס לאיראן או לסחר עם איראן, והיה צורך בחוות דעת של ראש חטיבת המחקר והמזדעין בצה"ל, אשר העיד כי ברמה האידאולוגית-קריאות למחיקת מדינת ישראל והמעשית- סיוע כספי לארגוני חמאס וחיזבאללה, איראן נחשבת למדינת אויב.

בשנת 1954 נחקק החוק למניעת הסתננות, ולפיו "מסתנן" הוא מי שנכנס לישראל מאחת המדינות: מצרים, סוריה, סעודיה, עבר- הירדן (לשון החוק אז) עירק או תימן. בפועל, על פי חוק זה, מקובל לראות במדינות אלו כ"מדינות אויב". הזמנים חלפו, המשטרים השתנו, הסכמים נכרתו, אולם עדכון חוקתי או הסדרה אין. במאי 2011, על רקע "משחקי הברוגז" בין הנשיא אובמה לרה"מ נתניהו, יצא הממשל האמריקאי (בזמן ביקור נתניהו בארה"ב) בהכרזה לגבי אונייה (מכלית) של האחים עופר אשר נמכרה דרך חברת ניהול סינגפורית לחברה מדובאי אשר לטענת הממשל האמריקאית זו האחרונה מקושרת או מייצגת את חברת הספנות האיראנית (ראה בהרחבה המטען גיליון 116, עמ' 22-23 שם). תוך מספר שבועות נעשה "יישור קו" עם הסנקציות מטעם הממשל, וביוני 2011 חתם השר- שר האוצר (מר שטייניץ) על "צו המסחר עם האויב" אשר פירט והגדיר רשימה ארוכה של חברות ואנשים כ- "ישויות המעורבות בתוכניות ובפעילות הגרעין והטילים הבליסטיים", גופי "משמרות המהפכה האירניים", "ישויות בבעלות חברת הספנות האירנית", ו"גופים נוספים", אשר מעתה ואילך ייחשבו כ"אויב" על פי הפקודה (משנת 1939). לפיכך נאסר על פי הצו לסחור למשל

במחוזותינו, המורשת הבריטית, הותירה את "פקודת המסחר עם האויב" משנת 1939 אשר קובעת כי " הסוחר או מנסה לסחור עם האויב" - ייאשם בעבירה, יהיה צפוי לקנס או למאסר ולהחרמה של כספים או סחורות שלגביהם נעשתה העבירה. הפקודה המנדטורית אומצה בהמשך בפקודת היבוא והיצוא משנת 1979, המסמיכה את שר התעשייה, מסחר ותיירות להסדיר את הנושאים הקשורים בייבוא וייצוא טובין, ("צווי פיקוח") ובאופן שטובין אשר מושטים או מובלים בניגוד להוראות צו הפיקוח או הוראות המסחר עם האויב, ניתן לחלט אותם ואת אמצעי ההובלה לפיהם; או למשל בחוק הפיקוח על יצוא בטחוני משנת 2007, לפיו ייצוא או תיווך במוצרים הנחשבים כתעשייה ביטחונית מחייבים אישור אגף הייצוא הביטחוני במשרד הביטחון, וייצוא שכזה ללא אישור ורישיון נחשב עבירה פלילית, וייצוא שכזה ללא אישור לידי מדינת אויב כמשמעותה בפקודה הנושנה והטובה משנת 1939, מהווה עבירה בנסיבות מחמירות.

עד כאן הכל טוב ויפה, אולם בפועל הגדרת "אויב" לכשעצמה, הייתה ונותרה עמומה: "ארץ אויב" הוגדרה על ידי הבריטים כ"אזור הנתון לריבונותה של כל מעצמה שאתה נמצאת מדינת ישראל במצב מלחמה", ומוסיפה וקובעת כי לצרכי הפעולות המשפטיות הנובעות מפקודה זו הרי שהתעודה מעת השר המציינת איזה שטח נתון לריבונותה של איזו מעצמה, בהקשר הנ"ל תשמם עדות סופית על העובדות המצויות באותה תעודה. מצב מלחמתי, תעודה, ו"שר", ולכן המתבקש כביכול הוא כי שר הביטחון יהא חתום על התעודה האמורה. אולם לא כך הדבר, הסמכות על פי הפקודה מוענקת ללא אחר מאשר שר האוצר.

ומציינת מדינות כגון איחוד נסיכויות ערב, מרוקו, סעודיה, קאטאר, פקיסטן, כווית, בחריין, כמדינות אשר לגביהן ניתן פטור מחובת הרישיון שהנו בתוקף עד ל- 31.12.2013 (אלא אם כן מדובר ביבוא בדים או פוליאיתרן או אז נדרש רישיון יבוא-היינו הרישיון הנדרש הנו בגין המוצר ולא בגין מדינת המקור).

עולה אפוא כי במזרח התיכון כמו במזרח התיכון, אין כללים ברורים. אותה סעודיה שנחשבת כ"מדינת אויב" על פי החוק משנת 1954, הרי שהיבוא ממנה פטור מרישיון. ואילו ה"איום האירני" אינו מוגדר כ"אויב" בצו, וגם משניתן צו לגבי הנושא האירני, הצו חל לכאורה על גופים ואישים המנויים בו ולא באופן גורף- והשווה אל מול הפטור הגורף שניתן באותה נשימה לסחר עם עירק.

ייתכן והמצב הנוכחי נובע מ"שאיפה לעמימות" שתמצה את הפוטנציאל המסחרי (כיצד בדיוק מוסדר או הוסדר סחר התפוחים בין ישראל לסוריה?), וייתכן והדבר נובע מאי אחידות אינהרנטית להליך החקיקה וחלוקת סמכויות ביטחוניות ודיפלומטיות לידי משרד האוצר והתמ"ת. בכל אופן כל יום הוא יום חדש, ושינויי משטר נושאים בחובם גם הזדמנויות עסקיות, אשר יש כאלה שכבר מיהרו, ככל הנראה, לנצלן.

עם "הועדה לאנרגיה אטומית של אירן", "שהיד בקרי איגוד תעשיות", "נובין חברה לאנרגיה", "אמין קומפלקס תעשיות", קווא כלי חיתוך מ"הקילומטר השלישי של דרך קלג', רחוב סייד, משהד, אירן", רהב מכון להנדסה, או למשל עם קצין בכיר מוחמד רזה נקדי, או עם מר עבאס רשידי, וכיוצא באלה שמות פרסיים. יושם אל לב, כי גם משנדרש הצו/שר האוצר לנושא האירני, אין בנמצא צו איסור גורף על סחר עם "אויב" זה, אלא (אך?) עם הגופים לעיל המנויים בצו.

במקביל ובנוסף, בכל הקשור לשכנה העיראקית, גם כן ביולי 2011, פרסם משרד האוצר כי ניתנה הרשאה כללית למסחר עם עיראק, כאילו אינה מדינת אויב. תוקף ההרשאה שניתנה אז הוא עד ליום 12 ביולי 2013.

ובמעבר נוסף אל משרד התמ"ת: על פי צו יבוא חופשי משנת 1978 על עדכוני השונים, לגבי מדינות שאינן מקיימות יחסים דיפלומטיים עם ישראל ואשר אוסרות על יבוא ממנה, חל משטר יבוא מיוחד, המצריך קבלת רישיון ליבוא טובין מהן. כך שלכאורה, מדינות המנויות ברשימה, היבוא מהן אינו אסור-אלא מצריך רישיון. רשימה זו מציינת גם את אירן, סוריה, לבנון – כמדינות שיבוא מהן מצריך רישיון (כלומר אפשרי?)

*יואב הריס הוא שותף במשרד עו"ד הריס ושות'.
תוכן הכתבה כללי בלבד ואינו מהווה חוות דעת משפטית.*